

Krzysztof Pokorski

Wyższa Szkoła Administracji Publicznej w Szczecinie

ORCID: 0000-0003-3734-1573

Konfrontacja bezpośrednia i pośrednia w kanonicznym procesie o nieważność małżeństwa (kan. 1560 § 2 KPK)

Wstęp

W procesach kanonicznych dowodzenie stanowi centralną część, bez której nie może być mowy o procesie jako takim. To właśnie zgromadzone podczas instrukcji procesowej dowody prowadzą sędziego do osiągnięcia pewności moralnej w rozpatrywanej kwestii. Prawodawca kościelny dopuszcza możliwość wprowadzenia do procesu jakichkolwiek dowodów, byleby posiadały walor użyteczności dla sprawy oraz były godziwe¹. Dowód w powszechnym rozumieniu to zdarzenie, okoliczność, czyn lub słowa, które coś uzasadniają². Nie zawsze jednak zgromadzone dowody jasno tłumaczą dane zdarzenie. Opinie ludzkie i przedstawione fakty mogą pozostawić wątpliwości i kontrowersje.

Jedną z możliwości, którą dopuszcza prawodawca, służącą dążeniu do prawdy jest konfrontacja³. Nie jest ona powszechnie stosowana w procesach kanonicznych, choć możliwość jej przeprowadzenia stwierdzał już Kodeks prawa kanonicznego z 1917 roku⁴. Opinie kanonistów są bardzo różnorodne, choć przeważa opinia negatywna, co do stosowania tej formy przesłuchania. Warto jednak przyjrzeć się tej instytucji. W niniejszym artykule zostanie poddana analizie właśnie konfrontacja w rozumieniu prawa kanonicznego i porównana z przepisami oraz literaturą z zakresu prawa polskiego.

¹ Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, AAS 75 (1983) pars II, s. 1–317, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, Poznań 2008, kan. 1527 § 1 (dalej KPK).

² R. Sztymmler, *Dowody*, [w:] J. Krukowski (red.), *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, Poznań 2007, s. 172.

³ Zob. Kan. 1650 § 2 KPK; Art. 165 § 2 DC.

⁴ Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus, Benedicti PP. XV auctoritate promulgatus, AAS 9 (1917) pars II, s. 3 – 521, kan. 1772 § 2–3, (dalej CIC17).

Pojęcie konfrontacji

Lakoniczność sformułowania sprawia, że to na doktrynie spoczywa ciężar wskazania istoty konfrontacji, warunków jej dopuszczalności, celu jej przeprowadzenia oraz sposobu jej dokonania i udokumentowania. Prawodawca nie definiuje szczegółowo pojęcia konfrontacji, lecz ogranicza się jedynie do wskazania jej celu, ogólnych warunków i możliwości jej przeprowadzenia.

Konfrontacja jest „stawianiem do oczu” osób konfrontowanych ze sobą⁵. Jest specyficzną i wyjątkową metodą przesłuchania⁶, choć od typowego przesłuchania różni ją znaczne *differentia specifica*. Jej istotą jest owo „stawianie sobie do oczu” osób, które już złożyły swoje wyjaśnienia w sprawie, lecz okazały się one zupełnie sprzeczne lub odmienne od siebie. W literaturze podkreśla się czasem, iż konfrontacja jest to ostateczny środek dowodowy, tj. sytuacja, gdy nie wiadomo, którym wypowiedziom procesowym dać wiarę, czyli komu przyznać atrybut wiarygodności⁷.

Charakterystyczną cechą konfrontacji jest fakt, że ten sposób przesłuchania wymaga zachowania jedności czasu, miejsca, przedmiotu i dokumentacji. Spełnienie wspomnianych czterech podstawowych zasad jest warunkiem prawidłowej realizacji tej czynności procesowej.

Pierwsza z zasad – jedność czasu, wyraża się w jednoczesnym i bezpośrednim przesłuchaniu, w tym samym przedziale czasowym. Nie oznacza to jednak, że ma się dokonać jako równoczesna wypowiedź osób konfrontowanych. Do sędziego należy wskazanie, która z osób ma zabrać głos. Każda z osób ma się stawić w siedzibie sądu w dniu i o godzinie, które określił sąd w wezwaniu na posiedzenie.

Kolejną zasadą jest jedność miejsca. Oznacza ona wymóg przebywania osób konfrontowanych w jednym pomieszczeniu i wobec siebie. Nie można byłoby nazwać konfrontacją sytuacji, w której sędzia w jednym czasie, ale w dwóch różnych miejscach, np. dwóch sąsiadujących ze sobą audytoriach, zgromadził konfrontowane osoby. Tym bardziej, gdyby konfrontowani nie mieli świadomości swojej obecności.

Jedność przedmiotu przesłuchania wynika z zapisu kodeksowego. Prawodawca stwierdza, że sędzia może zgromadzić tych, którzy nie zgadzają się ze sobą w rzeczy poważnej⁸. Tak wyrażona dyspozycja określa, że konfronto-

⁵ Zob. Z. Czeczot i T. Tomaszewski, *Kryminalistyka ogólna*, Toruń 1996, s. 139–140.

⁶ Zob. W. Witkowski, *Prawo-procesowe ograniczenia w gromadzeniu dowodów w sprawach o nieważność małżeństwa*, „Kościół i Prawo” 5(18) 2016, nr 1, s. 239.

⁷ Zob. R. Szymczykiewicz, *Konfrontacja w procesie karnym*, <http://www.infor.pl/prawo/prawo-karne/postepowanie-przed-sadem/307314,Konfrontacja-w-procesie-karnym.html> (data dostępu: 28.05.2017).

⁸ Kan 1560 §2 KPK; Kan. 1772 § 3, n. 1 CIC17; Pontificium Consilium De Legum Textibus, *Instructio Dignitas connubii servanda a tribunalibus dioecesanis et interdioecesanis in pertractandis causis nullitatis matrimonii* (25 I 2005), *Communicationes* 37 (2005), s. 11–92, art. 165 § 2, (dalej: DC).

wani wypowiadają się tylko na temat tych wątpliwości, które określi sędzia. Oczywiście jest, że nie mogą to być jakiegokolwiek sprzeczności, ale tylko te, które mają realny wpływ na możliwość dotarcia przez sędziego do prawdy obiektywnej i moralnej.

Ostatnim z warunków prawidłowej konfrontacji jest zachowanie jednolitości dokumentacji z jej przebiegu. Koniecznością jest więc zapisanie treści konfrontacji z wykorzystaniem dostępnych środków, także audiowizualnych⁹. Zawsze jednak, zgodnie z wymogami procesu pisemnego, konieczne jest sporządzenie protokołu z przebiegu konfrontacji, zapoznanie zainteresowanych z jego treścią oraz złożenie właściwych podpisów¹⁰.

Kanon wprowadzający możliwość konfrontacji dotyczy świadków występujących w procesie. Mając jednak na względzie konieczność dotarcia do prawdy, można przyjąć, że konfrontacja nie musi ograniczać się jedynie do świadków. Konfrontowane mogą być także inne osoby, których zeznania lub opinie stanowią źródło dowodu w konkretnym procesie. W ten sposób możliwe jest konfrontowanie stron ze sobą, stron ze świadkami, świadków ze sobą czy nawet biegłych sądowych¹¹.

Prawodawca dopuszcza możliwość przeprowadzenia dowodu z konfrontacji w sytuacji, gdy „świadkowie nie zgadzają się ze sobą”¹². Zadaniem sędziego jest więc, działając w granicach swobodnej oceny, rozważyć, czy konfrontacja jest w ogóle uzasadniona. Muszą bowiem wystąpić sprzeczności, które wymagają wyjaśnienia oraz takie warunki, w których będzie możliwość wyjaśnienia sprzeczności¹³. W doktrynie prawa świeckiego można znaleźć opinię, iż w sprawach dowodowo skomplikowanych zarządzenie konfrontacji świadków należy uznać za niezbędne, dla ewentualnego dostarczenia dodatkowych przesłanek do dokonania oceny zeznań przesłuchanych świadków¹⁴. Zawsze jednak sędzia powinien być przekonany, że tylko za pomocą konfrontacji możliwe jest usunięcie sprzeczności, a inne środki czy metody będą nieskuteczne.

Podobnie jak w ustawodawstwie polskim, tak w procesie kanonicznym można przyjąć, że konfrontacja, jak każdy inny dowód, może być przeprowadzona na wniosek sędziego, stron, biegłych lub nawet świadków¹⁵. Oczywiście

⁹ T. Hanausek, *Kryminalistyczna taktyka w zakresie szczególnych form przesłuchania świadka*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1970, nr 4, s. 501.

¹⁰ M. Greszata-Telusiewicz, *Pojęcie i rodzaje procesu kanonicznego. (Z rozważań nad kanonicznym procesem zwoyczajnym – część I)*, „Człowiek-Rodzina-Prawo” 1(2013), s. 26.

¹¹ Zob. R. Sztuchmiller, *Komentarz do kan. 1560*, [w:] *Komentarz do Kodeksu*, s. 213.

¹² Zob. L. Del Amo, *Komentarz do c. 1560*, [w:] P. Majer (red.), *Kodeks prawa kanonicznego. Komentarz*, Kraków 2011, s. 1173

¹³ Zob. J. Żylińska, *Przesłanki konfrontacji*, „Prokuratura i Prawo” 2(2013), s. 155.

¹⁴ Por. R. Rodzeń, *Konfrontacja – szczególna forma przesłuchania*, <http://www.serwisprawa.pl/artykuly,33,14650,konfrontacja-szczegolna-forma-przesluchania>, wyrok sądu apelacyjnego w Lublinie z 9.04.2002 r. sygn. akt II AKa 50/02 (data dostępu: 28.05.2017).

¹⁵ Zob. R. Szymczykiewicz, *Konfrontacja w procesie karnym*, <http://www.infor.pl/prawo/prawo-karne/postepowanie-przed-sadem/307314,Konfrontacja-w-procesie-karnym.html> (data dostępu: 28.05.2017).

stym jest, że to sędzia decyduje, czy w jednostkowym przypadku konfrontacja jest uzasadniona. Nie zmienia to faktu, że każda z osób zeznających lub składających własną opinię może, dla dobra procesu, wnioskować o skonfrontowanie własnych zeznań lub opinii z twierdzeniami przeciwnymi.

Cel konfrontacji

Podstawowy cel konfrontacji został określony w piśmiennictwie świeckim w następujący sposób: „Gdy natrafi się na zeznania sprzeczne ze sobą, zarządza się konfrontację i daje stronom możliwość wzajemnego natarcia na siebie, a z tego zderzenia wykrzesza się prawda”¹⁶. W ten sposób można stwierdzić, że w przeprowadzanej konfrontacji dokonuje się realizacja procesowej zasady dążenia do prawdy. Chodzi przecież o to, aby wykryć to, co naprawdę się zdarzyło i jak w rzeczywistości wyglądają fakty podlegające ocenie prawnej¹⁷. Prawodawca kościelny nie wyraził wprost celu przeprowadzenia konfrontacji. Można jednak zastosować analogię do ustawodawstwa polskiego i przywołać ogólny cel procesu, którym jest dotarcie do prawdy.

Analiza literatury pozwala wskazać na kilka aspektów określania celu konfrontacji, dla jej pełnego zrozumienia. Cel podstawowy, ogólny przeprowadzenia konfrontacji, można podzielić na kilka celów szczegółowych. Pierwszym z nich jest potrzeba wyjaśnienia i uzgodnienia czy sprzeczności, które pojawiły się w trakcie pierwszego przesłuchania dotyczą tych samych faktów i zdarzeń. Bywa bowiem, że pomimo jasno stawianych pytań przez sędziego, strona lub świadek w przyływie emocji, odpowiada niejako „obok” postawionego pytania. Tak więc konfrontacja może już na samym początku doprowadzić do uzgodnienia samych faktów, których dotyczy przesłuchanie. W ten sposób ukazuje się kolejny cel konfrontacji, którym jest usunięcie rozbieżności.

O ile sposób postrzegania tych samych sytuacji zależy od wielu czynników i cech osobniczych każdego człowieka, o tyle sam fakt ich zaistnienia należy udowodnić z jak największą precyzją. Celem stawiania osób wobec siebie jest więc wyjaśnienie rozbieżności co do miejsca, czasu i przebiegu określonych wydarzeń. Konfrontacja może pozwolić sędziemu zdobyć pewność, co do samego przebiegu zdarzeń.

Ważnym celem konfrontacji jest także ewentualne wykazanie błędów a nawet świadomych kłamstw. Podczas przesłuchania „osobno i poje-

¹⁶ J. Bentham, *Traktat o dowodach sądowych*, s. 20 /bez daty/, cyt. za: J. Wojtasik, *Konfrontacja jako metoda przesłuchania*, <http://www.zielona-gora.po.gov.pl/index.php?id=26>, (data dostępu: 28.05.2017).

¹⁷ T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, KW Zakamycze 1998, s. 349–350.

dynczo¹⁸ sędzia nie może liczyć na bezpośrednią interwencję co do prawdziwości składanych wyjaśnień. Błędy oczywiście mogą wynikać z kilku powodów, takich jak słaba pamięć, upływ czasu, stan zdrowia czy błędny stan wiedzy o danym fakcie. Może się także zdarzyć, że błędy wynikają z niedokładności wypowiedzi, niejasności w formułowaniu stawianych pytań, a nawet w świadomej nieszczerości w zeznaniach¹⁹. Natomiast istotne dla procesu byłoby wykazanie, że przesłuchiwana osoba konfabuluje lub świadomie kłamie. W takiej sytuacji możliwe byłoby wyłączenie z akt procesowych zeznań danej osoby.

W doktrynie prawa polskiego wskazuje się jako cel dodatkowy, kwestię rozstrzygnięcia wiarygodności konfrontowanych źródeł dowodowych²⁰. Jeśli wyłania się sprzeczność między źródłami dowodowymi, to właśnie konfrontacja jest czynnością weryfikującą i pomaga rozstrzygnąć, któremu ze źródeł dowodowych sędzia powinien przyznać słuszność. Tym bardziej, że owa weryfikacja nie jest jednoznaczna ze zmianą reprezentowanego stanowiska²¹. W ten sposób sędzia może także upewnić się, że wybrał właściwy kierunek w dążeniu do uzyskania pewności moralnej w danej sprawie²².

Sytuacja powyższa może prowadzić do kolejnego jednostkowego celu konfrontacji, jakim jest przekonanie strony lub świadka o konieczności mówienia prawdy²³. Sędzia rozpoczynając przesłuchania odbiera przysięgę lub zobowiązanie do mówienia prawdy. Jednakże praktyka sądowa wskazuje niestety, że nie zawsze jest ona respektowana. Konfrontacja i stanięcie w sytuacji, w której wykazano danej osobie potwierdzenie nieprawdy, może dać sędziemu możliwość do przekonania strony lub świadka o potrzebie weryfikacji własnych zeznań.

Kolejny z opisywanych celów konfrontacji dotyczy konkretnej czynności procesowej, jaką jest zmiana własnych zeznań i ich sprostowanie. Stawianie osób wobec siebie może bowiem prowadzić do uznania opinii przeciwnej i przyznania jej racji. Może również prowadzić do świadomego uznania własnej winy lub wystąpienia cech potwierdzających niezdolność do zawarcia małżeństwa, a więc do przyznania sądowego²⁴.

W literaturze przedmiotu jako jeden z celów konfrontacji wskazuje się również uzyskanie efektu psychologicznego. Polega on na wykorzystaniu

¹⁸ Kan. 1560 § 1 KPK; Kan. 1772 §1 CIC17; Art. 165 § 1DC.

¹⁹ E. Gruza, *Ocena wiarygodności zeznań świadków w procesie karnym. Problematyka kryminalistyczna*, Kraków 2003, s. 203.

²⁰ T. Tomaszewski, *Dowód z opinii biegłego w procesie karnym*, Kraków 2000, s. 94.

²¹ J. Kwieciński, *Konfrontacja – czynność pozorna czy dowodowo skuteczna*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1997, nr 2, s. 46.

²² I. Wojciechowska, *Postępowanie przygotowawcze*, Piła 2000, s. 285.

²³ Ibidem.

²⁴ Zob. Kan. 1535 KPK; Kan. 1750 CIC17; Art. 179 DC; R. Sztychmiller, *Komentarz do kan. 1535*, [w:] *Dowody...*, op. cit., s. 187.

faktu, że strony muszą stanąć wobec siebie i jeszcze raz wypowiedzieć kwestie, w których się różnią. Sytuacja taka może wywołać tak silne wrażenie psychologiczne, iż zmienia dotychczasową postawę jednej ze stron postępowania²⁵.

Konfrontacja może być jednak także bezcelowa, gdy zeznania lub opinie różnią się między sobą tym, że jedno jest stanowcze, natomiast drugie jest wyraźnie chwiejne, jedno jest w swej treści wyczerpujące, zaś drugie niepełne²⁶. Takie zeznania nie są sobie sprzeczne. Choć są między sobą różne i posiadają określone niejasności, nie można stwierdzić, że są sobie sprzeczne w stopniu, który mógłby podlegać konfrontacji.

Warto także zaznaczyć, że konfrontacja jako jedno z narzędzi pozwalających dotrzeć do prawdy o zaskarżonym małżeństwie, jest czynnością fakultatywną. Prawodawca kościelny nie nakłada na sędziego obowiązku przeprowadzenia konfrontacji, ilekroć w prowadzonym postępowaniu ujawnią się sprzeczności. W kanonie znajduje się jasne stwierdzenie, że „*iudex... potest*” lecz nie „*debet*”. Do sędziego kościelnego należy ocena, czy przeprowadzenie tego środka dowodowego jest procesowo uzasadnione i czy jest szansa, aby przyniosło oczekiwany skutek²⁷.

Przytoczone przykłady pozwalają ująć cel konfrontacji w dwóch aspektach. Pierwszym z nich jest aspekt formalno-procesowy, który prowadzi do wyjaśnienia sprzeczności i weryfikacji zgromadzonych zeznań. Natomiast drugi aspekt można określić jako quasi-materialny, ponieważ konfrontacja jest czynnością, która w swoim założeniu prowadzi do poznawania prawdy, a więc jest jednym ze środków dowodowych²⁸.

Przeprowadzenie konfrontacji

Postępowanie kanoniczne o orzeczenie nieważności małżeństwa dąży do uzyskania prawdy obiektywnej i pewności moralnej w przedmiotowej sprawie. Dlatego też sędzia kościelny, strony, świadkowie, a także biegli mają prawo wnioskować o przeprowadzenie konfrontacji. Choć przepis kodeksowy stwierdza, że to sędzia podejmuje decyzję o konfrontacji, to zarazem nie ogranicza możliwości wniesienia prośby o jej zastosowanie²⁹.

Samo przeprowadzenie konfrontacji nie jest czynnością łatwą i wymaga od sędziego poważnego zaangażowania w jej przygotowanie. Pierwszym waż-

²⁵ T. Hanausek, op. cit., s. 501.

²⁶ M. Kulicki, *Kryminalistyka. Wybrane zagadnienia teorii i praktyki śledczo-sądowej*, Toruń 1994 s. 155; zob. J. Żylińska, *Przesłanki...*, op. cit., s. 154–168.

²⁷ Zob. L. Del Amo, *Komentarz do c. 1560*, [w:] P. Majer (red.), op. cit., s. 1173.

²⁸ Zob. I. Wojciechowska, op. cit., s.285; T. Tomaszewski, op. cit., s. 94.

²⁹ T. Rozkrut, *Komentarz do art. 165 DC*, [w:] T. Rozkrut (red.), *Komentarz do Instrukcji procesowej Dignitas Connubii*, Sandomierz 2007, s. 243.

nym wymogiem prawidłowego jej przeprowadzenia jest zgromadzenie przez sąd znacznego materiału dowodowego. Sędzia bowiem powinien poddać materiał dowodowy, którym dysponuje, dokładnej i wnikliwej analizie. Dopiero na jej podstawie może wyróżnić te wszystkie kwestie, które będą konfrontowane, a więc te, które wymagają wyjaśnienia. Sędzia dzięki analizie zgromadzonego już materiału, powinien zdobyć tę pewność, że tylko konfrontacja jest w stanie doprowadzić do rozstrzygnięcia kwestii sprzecznych. Do sędziego także należy decyzja, w którym momencie postępowania konfrontacja powinna mieć miejsce. Może się bowiem okazać, że nieprzemyślane wyznaczenie czasu na konfrontację spowoduje większe komplikacje i niejasności, zamiast zamierzonych pozytywnych efektów.

Warunkiem prawidłowego przygotowania konfrontacji jest posiadanie dobrze sporządzonych protokołów wcześniejszych zeznań. Istotne jest, aby sędzia mógł posiłkować się konkretnymi i szczegółowymi zeznaniami osób, które mają być konfrontowane. Zdarza się bowiem, że przesłuchiwana osoba odpowiada w sposób bardzo ogólnikowy, zdawkowy, nie wchodząc w głębszą refleksję nad zdarzeniami, o które jest pytana. W takim przypadku sędzia nie jest w stanie na podstawie ogólnikowych deklaracji czy relacji osób trzecich wyłonić tych kwestii, które w sposób kategoriyczny są sprzeczne z opinią innej osoby³⁰.

Analiza zebranego wcześniej materiału dowodowego pozwoli sędziemu na opracowanie właściwych pytań dla stron konfrontacji. Kolejność tychże pytań ma także znaczenie i powinny one najpierw dotyczyć kwestii ogólnych, aby w końcu doprowadzić do istoty konfrontacji, czyli kwestii spornych. Pomocą sędziemu może służyć sporządzenie przez niego planu konfrontacji³¹.

Analogicznie jak przy przesłuchaniu pojedynczym, sędzia na początku powinien upewnić się, czy obecne osoby są tymi, za które się podają. Najprostszą metodą identyfikacji jest okazanie przez zainteresowanych dowodów tożsamości. Następnie sędzia powinien poinformować strony konfrontacji o sposobie jej przeprowadzenia oraz o zasadach podczas niej obowiązujących. Ważną informacją, którą sędzia powinien dobitnie wyartykułować, jest ta, że celem konfrontacji nie jest odpowiadanie na nowe pytania, czy ponowne zdawanie relacji z przebiegu małżeństwa. Strony muszą wiedzieć, że mają odnosić się jedynie do kwestii sprzecznych oraz tylko tych, o które zapyta sędzia.

Podczas konfrontacji sędzia odczytuje wybrane fragmenty zeznań złożonych przez jedną ze stron lub nawet oba zeznania, które różnią się między sobą w istotnych faktach. Następnie powinien kolejno udzielić głosu stronom konfrontacji, aby odniosły się do odczytanych treści. Może się zdarzyć, że pomimo odczytania zeznań i jasno wynikających z nich różnic, któraś z osób

³⁰ J. Wojtasik, *Konfrontacja jako metoda przesłuchania*, <http://www.zielona-gora.po.gov.pl/index.php?id=26> (data dostępu: 28.05.2017).

³¹ Ibidem.

nie chce lub odmawia odniesienia się do usłyszanych informacji. Sędzia powinien wówczas poprosić o przynajmniej krótkie uzasadnienie odmowy. Uzasadnienie powinno również zostać spisane wówczas, gdy jedna z konfrontowanych osób radykalnie zmienia swoje wcześniejsze zeznanie³². Wszystkie wyjaśnienia i relacje należy zamieścić w protokole z przesłuchania.

Konfrontacja biegłych

Każda osoba, będąca źródłem dowodu może zostać poddana konfrontacji. Stąd konfrontować można osoby posiadające wiedzę specjalistyczną, a które jako biegłych powołano do udziału w sprawie, w celu wydania opinii³³. Różnica między konfrontacją innych uczestników procesu polega na odmiennym charakterze biegłych. Nie są oni bowiem stroną sporu i nie mają interesu prawnego w danym procesie.

Konfrontacja biegłych jest raczej teoretyczna, ponieważ w procesie o orzeczenie nieważności małżeństwa wyjątkowo rzadko powołuje się dwóch biegłych. Sędzia może, oprócz opinii powołanego przez siebie biegłego sądowego, przyjąć do materiału dowodowego prywatną opinię specjalisty, sporządzoną na wniosek strony. Opinia taka ma jedynie charakter dokumentu prywatnego, lecz może być dodatkowym źródłem wiedzy dla sędziego.

Konfrontacja z założeń ma miejsce wówczas, gdy na wniosek sędziego sporządzono przynajmniej dwie opinie, które w jego ocenie, pomimo wewnętrznej spójności i logiczności, posiadają rozbieżności w meritum³⁴. Różnice w opiniach biegłych mogą posiadać bardzo różne przyczyny, m.in.: różny materiał badawczy, stosowanie odmiennych metod badawczych, korzystanie z innych przyrządów badawczych, przeprowadzanie badań w odmiennych warunkach, zakres przeprowadzanych badań, przeprowadzanie badań w różnym okresie od momentu zaistnienia zdarzenia, zakres przeprowadzanych konsultacji (w wypadku opinii medycznych), odmienna interpretacja uzyskanych wyników, różnice w stosowanej przez biegłych terminologii, a także w kwalifikacji biegłych³⁵. Naturalnie nie chodzi o jakiegokolwiek roz-

³² Ibidem.

³³ Na temat konfrontacji biegłych: J. Żylińska, *Przesłanki...*, op. cit., s. 158; A. Sakowicz (red.), K. T. Boratyńska, A. Górski, A. Ważny, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2007, s. 380; M. Kornak, *Konfrontacja jako szczególna forma przesłuchania*, [w:] L. Bogunia (red.), *Nowa kodyfikacja prawa karnego*, Wrocław 2004, t. XVI, s. 50; T. Tomaszewski, op. cit. s. 94; J. Widacki, *Kryminalistyka*, Warszawa 2008, s. 100.

³⁴ J. Żylińska, *Współpraca organu procesowego z biegłym a trafność opinii*, Warszawa 2008, s. 197–198.

³⁵ G. Koczyński, *Konfrontacja biegłych w polskim procesie karnym*, Warszawa 2008, s. 171–172; M. Kulicki, *Szczególne formy przesłuchania*, „Problemy Praworządności” 1988, nr 7, s. 40; T. Tomaszewski, *Uwagi na temat konfrontacji biegłych w procesie karnym*, „PiP” 1986, nr 10, s. 78.

bieżności w opiniach biegłych, ale o te, które w znaczący sposób mogą wpłynąć na rozstrzygnięcie sprawy i muszą zostać wyjaśnione przez specjalistów w danej dziedzinie³⁶.

Ocena sędziego

Z materiału dowodowego sędziego musi wydobyć fakty i cechy, które mogą mieć znaczenie w świetle norm prawnych. Jego zadaniem jest nie tylko zebranie i nagromadzenie materiału procesowego, ale przede wszystkim jego ocena³⁷. Zgodnie z ogólną normą dotyczącą oceny dowodów w procesie o orzeczenie nieważności małżeństwa, sędzia dokonuje oceny w sumieniu. Skoro zatem sędzia podjął decyzję o konfrontacji, to oznacza, że ze względu na sprzeczności i niejasności, ocena sprawy i wydanie decyzji nie była możliwa. Sędzia jest zobowiązany do zdobycia pewności moralnej, wynikającej z faktów i dowodów, czyli z tego, co zostało przedstawione i udowodnione w zebrytym w danej sprawie materiale dowodowym³⁸.

W tym kontekście ocena konfrontacji jest zadaniem trudnym. Sędzia bowiem musi nie tylko ocenić same słowa, które wypowiedzą konfrontowane osoby, ale musi być czujny na inne bodźce zewnętrzne. Istotna dla sprawy może okazać się sama obserwacja stron, np. moment odczytywania zeznań strony przeciwnej, okazanie jednego z dokumentów zgromadzonych w sprawie czy takie zachowanie, jak unikanie kontaktu wzrokowego z sędzią³⁹. Zachowanie się wezwanych osób podczas konfrontacji, argumentacja użyta w ich wypowiedziach, a także sposób wysławiania się, emocje towarzyszące wypowiedzi czy mimika, stanowią istotne czynniki, które sędzia musi wziąć pod uwagę przy dokonywaniu oceny⁴⁰.

Pojęcie konfrontacji pośredniej

W prawie polskim i literaturze przedmiotu pojawia się także pojęcie konfrontacji pośredniej. Rozumiana jest ona jako odczytanie zeznań jednego ze

³⁶ Zob. W. Srebro, *Aktywność i procesowy dialog biegłego z zakresu psychologii z sędzią w procesie małżeńskim*, [w:] T. Rozkrut (red.), *Zalety oraz wady kanonicznego procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa. Materiały z ogólnopolskiego spotkania pracowników sądownictwa kościelnego w Gródku nad Dunajcem w dniach 13–14 czerwca 2011 r.*, Tarnów 2012, s. 131–141.

³⁷ R. Sobański, *Uwagi o funkcji sędziego w procesie o nieważność małżeństwa*, „*Ius Matrimoniale*” 3 (1998), s. 49.

³⁸ Por. Kan. 1608 KPK; Art. 247 DC; zob. De Diego-Lora C., *Komentarz do c. 1608*, [w:] P. Majer (red.), op. cit., s. 1205.

³⁹ Zob. J. Bentham, op. cit., s.31.

⁴⁰ J. Kwieciński, op. cit., s. 2.

świadców procesu drugiej osobie. Różnica podstawowa polega na obecności osób, których twierdzenia są konfrontowane. W konfrontacji bezpośredniej konieczny jest udział obu stron w tym samym miejscu i czasie, natomiast w konfrontacji pośredniej osoba przesłuchiwana zostaje zapoznana z fragmentami zeznań.

W procesie kanonicznym nie ma jasno wyrażonego zakazu odczytania fragmentów zeznań innych osób. Do sędziego należy więc decyzja, czy przytoczyć fragment wypowiedzi wcześniej przesłuchiwanym stronom, świadkom lub biegłym. O ile w polskim sądownictwie świeckim ocena konfrontacji pośredniej jest negatywna, o tyle prawodawca kościelny oraz literatura nie wypowiadają się w tej kwestii.

Zakończenie

Konfrontacja w swoim założeniu ma za zadanie wyjaśnienie sprzeczności *in re gravi*. Nie oznacza to jednak, że za każdym razem, kiedy sędzia zetknie się z poważnymi rozbieżnościami w zeznaniach, zarządzać będzie konfrontację. Wręcz przeciwnie. Dla uniknięcia kłótni i zgorszenia⁴¹ w praktyce sądów kościelnych unika się stosowania tej formy przesłuchania.

Proponowane w niniejszym artykule wskazówki, dotyczące pojęcia, celu, przygotowania i przeprowadzenia konfrontacji, zapewne nie znajdą praktycznego zastosowania w większości spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa. Nie oznacza to jednak, że ten sposób docierania do prawdy nie może być wprowadzony w życie. Reformowany wciąż proces o nieważność małżeństwa wymaga otwartości sądów kościelnych na różne możliwości, które daje prawo. Przy zachowaniu kanonicznych wymogów stawianych konfrontacji, może stać się ona pomocnym narzędziem w posłudze sędziego kościelnego.

Wykaz literatury

- Bentham J., *Traktat o dowodach sądowych*, Gniezno 1935.
Czczot Z., Tomaszewski T., *Kryminalistyka ogólna*, Toruń 1996.
De Diego-Lora C., komentarz do c. 1608, [w:] P. Majer (red.), *Kodeks prawa kanonicznego. Komentarz*, Kraków 2011.
Del Amo L., *Komentarz do c. 1560*, [w:] P. Majer (red.), *Kodeks prawa kanonicznego. Komentarz*, Kraków 2011.
Greszata-Telusiewicz M., *Pojęcie i rodzaje procesu kanonicznego. (Z rozważań nad kanonicznym procesem zwyczajnym – część I)*, „Człowiek – Rodzina – Prawo” 1 (2013).
Gruza E., *Ocena wiarygodności zeznań świadków w procesie karnym. Problematyka kryminalistyczna*, Kraków 2003.

⁴¹ Kan. 1560 § 2 KPK; Art. 165 § 2 DC.

- Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Zakamycze 1998.
- Hanausek T., *Kryminalistyczna taktyka w zakresie szczególnych form przesłuchania świadka*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1970, nr 4.
- Kopczyński G., *Konfrontacja biegłych w polskim procesie karnym*, Warszawa 2008.
- Kornak M., *Konfrontacja jako szczególna forma przesłuchania*, [w:] L. Bogunia (red.), *Nowa kodyfikacja prawa karnego*, t. XVI, Wrocław 2004.
- Kulicki M., *Kryminalistyka. Wybrane zagadnienia teorii i praktyki śledczo-sądowej*, Toruń 1994.
- Kulicki M., *Szczególne formy przesłuchania*, „Problemy Praworządności” 1988, nr 7.
- Kwieciński J., *Konfrontacja – czynność pozorna czy dowodowo skuteczna*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1997, nr 2.
- Łobacz P., *Problematyka tzw. konfrontacji pośredniej*, „Problemy Kryminalistyki” 268 (kwiecień – czerwiec) 2010.
- Rodzeń R., *Konfrontacja – szczególna forma przesłuchania*, <http://www.serwisprawa.pl/artykuly,33,14650,konfrontacja-szczegolna-forma-przesluchania>, wyrok sądu apelacyjnego w Lublinie z 9.04.2002 r. sygn. akt II AKa 50/02 (data dostępu: 28.05.2017).
- Rozkrut T. (red.), *Komentarz do Instrukcji procesowej Dignitas Connubii*, Sandomierz 2007.
- Sakowicz A. (red.), Boratyńska K.T., Górski A., Ważny A., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2007.
- Sobański R., *Uwagi o funkcji sędziego w procesie o nieważność małżeństwa*, „Ius Matrimoniale” 3 (1998).
- Srebro W., *Aktywność i procesowy dialog biegłego z zakresu psychologii z sędzią w procesie małżeńskim*, [w:] T. Rozkrut (red.), *Zalety oraz wady kanonicznego procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa. Materiały z ogólnopolskiego spotkania pracowników sądownictwa kościelnego w Gródku nad Dunajcem w dniach 13–14 czerwca 2011 r.*, Tarnów 2012.
- Sztymchmiller R., *Dowody*, [w:] J. Krukowski (red.), *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, Poznań 2007.
- Szymczykiewicz R., *Konfrontacja w procesie karnym*, <http://www.infor.pl/prawo/prawo-karne/postepowanie-przed-sadem/307314,Konfrontacja-w-procesie-karnym.html> (data dostępu: 20.06.2017).
- Tomasik U., *O dopuszczalności i celowości „konfrontacji pośredniej” w postępowaniu karnym*, „Prokurator” 2003, nr 3-4.
- Tomaszewski T., *Dowód z opinii biegłego w procesie karnym*, Kraków 2000.
- Tomaszewski T., *Uwagi na temat konfrontacji biegłych w procesie karnym*, „Prokuratura i Prawo” 1986, nr 10.
- Widacki J., *Kryminalistyka*, Warszawa 2008.
- Witkowski W., *Prawo-procesowe ograniczenia w gromadzeniu dowodów w sprawach o nieważność małżeństwa*, „Kościół i Prawo” 5 (18) 2016, nr 1.
- Wojciechowska I., *Postępowanie przygotowawcze*, Piła 2000.
- Wojtasik J., *Konfrontacja jako metoda przesłuchania*, <http://www.zielona-gora.po.gov.pl/index.php?id=26> (data dostępu: 28.05.2017).
- Żylińska J., *Współpraca organu procesowego z biegłym a trafność opinii*, Warszawa 2008.
- Żylińska J., *Przesłanki konfrontacji*, „Prokuratura i Prawo” 2 (2013).

Summary

Direct and indirect confrontation in the canonical process to declare the nullity of marriage

Key words: canonical process, examination, nullity of marriage, examination, proofs.

The argumentation is the central part of the canonical processes. The process is not possible without it. The proofs collected during the instruction lead the judge to the moral certitude about the matter. One of the proof allowed by the legislator is the confrontation.

The legislator does not define the concept of confrontation, but only shows its purpose, general conditions and the possibilities of its survey. Confrontation is a specific way of examination. It is difficult to carry out a confrontation. The judge has to prepare it carefully. But confrontation can help the judge in finding the truth if it is applied according to prescripts of the canon law.